

Ђорђе Перић, аутор бројних радова из историје музике, за овај број „Магазина” пише о једној популарној песми Јована Сундечића, свештеника и књижевника, у српско-далматинском фолклору, док Марко Синобад, класични археолог, у најбољој традицији „Српско-далматинског магазина” у овом броју штампа свој обиман и илустрацијама опремљен текст о Радљевачком млину, значајном локалитету у Книнској крајини.

Обимна студије *Фреске манастира Крупе*, штампана у овом броју, допуњена је приказом књиге историчара уметности Сњежане Орловић, *Манастир Крупа*, објављене 2008. – који је написао Б. Чоловића.

Новинар и публициста Данко Перић аутор је монографског текста *Марија Илић Агапова – оснивач значајних установа културе у Београду и преводилац*, који ову знамениту Књижанку прати кроз њен завичај, школовање до значајних послова и успеха у Србији. Прилог из хришћанске теологије, незаобилазне области „Магазина”, доноси дубровачки свештеник, о. Славко Зорица, под актуелним насловом *Хришћанско учење о идентитету*. „Српско-далматински магазин”, следећи добру традицију, своје радове објављује на оба писма – ћирилицом и латиницом.

Ирена Арсић

О ПРИРОДНОЈ СМРТИ ЈЕДНОГ МОТИВА

Слободан Владушић, *Ко је убио мртву драгу? Историја мотива мртве драге у српском песничству*, Службени гласник, Београд, 2009, 346 стр.

Мотиви имају свој живот. Настају, развијају се, у неком периоду књижевне историје доживе свој врхунац, а затим се, када их прегази време, преобликују или сасвим нестану.

О смрти, односно убиству (према тврђењу њеног аутора) једног некада веома значајног и фреквентног мотива – мотива мртве драге – говори научна монографија *Ко је убио мртву драгу?* Слободана Владушића, која се 2009. појавила у издању Службеног гласника.

Наведена књига је настала пре свега као резултат ауторовог рада на магистарској тези о дезинтеграцији мотива мртве драге у српској књижевности 20. века, али се он у њој не ограничава само на 20. век и наше просторе, већ прати развој мотива мртве драге у за-

падноевропској књижевности, од самих почетака, тачније од грчког мита о Орфеју и Еуридици.

Анализом поменутог мита, Владушић закључује да у песништву постоје два типа тематизације овог мотива. У првом, песма изражава жељу субјекта за синтезом са оностраношћу коју репрезентује мртва драга, док други сведочи о дистанци између драге и песничког субјекта која не може бити превладана. Критички читајући резултате Де Манових истраживања симбола и алегорије, аутор долази до закључка да први тип тематизације мотива мртве драге има симболичку, а други алегоричну структуру. Мртва драга се у првом типу песама јавља као визија, а у другом је објект продуженог сећања субјекта, односно хиперпамћења.

У првом поглављу своје књиге, пре свега анализом старогрчке и модерне рецепције мита о Орфеју и Еуридици, аутор указује на битну разлику у могућим тумачењима мита: док је у антици акценат стављан на лик Орфеја, у модерним тумачењима Орфеј постаје метонимија самог песништва. По Владушићевим речима, овако различита читања истог мита утемељена су на различитим тумачењима песничког чина: У старогрчкој рецепцији мита наглашен је значај песника, односно песничког субјекта. У модерном тумачењу песма надвладава песника, а производ тог процеса је лирски субјект. Прва концепција песничког чина одговара вери песничког субјекта у сопствену моћ којом, бар у поезији, надвладава смрт, док модерна концепција открива свест субјекта о сопственој немоћи.

У следећем поглављу, посвећеном Дантеу и Петрарки, аутор истиче да постмитски ток тематизовања мотива мртве драге указује на преплетеност тематизовања мотива мртве драге и филозофије песничког чина. С тим у вези наглашава битну разлику у реализацији мотива мртве драге код ова два песника: код Дантеа мртва драга бива тематизована као симболична визија, а код Петрарке као алегоријско хиперпамћење.

Посебну пажњу и нешто више простора у својој књизи Владушић поклања епохи романтизма у којој мотив мртве драге доживљава врхунац, будући да управо тада песма у највећој мери бива подређена песничком субјекту, односно његовој жељи да се суочи са смрћу, а да јој не подлегне.

Наговештај мотива мртве драге наслућује већ у песничком делу предромантичара Јована Пачића, као и у делима песника који стварају на почетку романтизма, Јована Дошеновића, Његоша и Јована Суботића, али и истиче да је потпунију реализацију овај мотив доживео тек у опусу Бранка Радичевића и Јована Јовановића Змаја. Код Радичевића издваја песму *Туга и опомена*, у којој је мртва драга приказана као визија, и која је занимљива и због појаве тзв. орфејског окрета. У Ради-

чевићевим песмама насталим након *Туге и опомене*, према Владушићевим речима, долази како до трагова дезинтеграције мотива, тако и до евидентне тежње да се мотив задржи у оквирима поетике романтизма.

Мотив мртве драге је средишњи и најважнији мотив Змајевих *Булића увеока*. Тематизација овог мотива је код Змаја темељена на хиперсећању песничког субјекта. Поредећи реализацију мотива мртве драге код Радичевића и Змаја Владушић истиче да она код Радичевића представља симболички тип тематизације, док је Змај репрезент алгоријског третмана овог мотива.

Анализу мотива мртве драге у стваралаштву Лазе Костића, започиње анализом генезе мотива, посебно се задржавајући на песми *Santa Maria della Salute*, у којој поред романтичарских, уочава и елементе модерне тематизације овог мотива. Нарушавање романтичарске функције наговештава време у коме мотив доживљава своју модернистичку реинтерпретацију.

Ту нову реализацију мотива Владушић приказује кроз опус Шарла Бодлера, пре свега у песми *Мртвачко коло*. Анализом Бодлеровог опуса Владушић настоји да укаже на могућа исходишта дезинтеграције мотива мртве драге у српском предратном модернизму, као и у делима његовог претходника – Војислава Илића. Владушићево истраживање је показало да трагове дезинтеграције наведеног мотива код Војислава Илића можемо наћи у губитку доминантне улоге мртве драге у тематској структури песме, те могућности да се мотив појави у оквиру културне матрице, а не као искуство песничког субјекта.

Одступање од романтичарске реализације мотива мртве драге Слободан Владушић уочава и у стваралаштву Јована Дучића и Милана Ракића. У Дучићевој песми *Послије много година* романтичарска парадигма је нарушена чињеницом да хиперпамћење није утемељено на вечној љубави према драгој, већ у невери која не може бити заборављена. Дезинтеграција мотива мртве драге у опусу Милана Ракића огледа се у трансформацији физичке у симболичку смрт. (За разлику од Змаја код кога је мртва драга повлашћена у односу на све остале, код Ракића се готово сједињују мотиви мртве драге и свих мртвих уопште.)

Владушићево истраживање мотива мртве драге у делима најзначајнијих песника српске модерне, Дучића и Ракића, показало је да је овде његова фреквентност готово занемарљива. Мотив се ретко јавља и код других мање познатих песника овог периода, али постоје и напори да се он, премда преобликован, угради у парнасовску поетику.

У даљем истраживању Владушић проучава реализацију наведеног мотива код оних песника који су покушали да у већој или мањој

мери наставе континуитет романтичарске обраде мотива мртве драге, односно да занемаре модернистички преокрет који се огледа у сазнању да песнички субјект нема никакву моћ.

Међутим, свест о немоћи субјекта изазива и другачије песничке одговоре. У Пандуровићевим песмама доследно су пародирани и хиперпамћење и моћ визије, док Владислав Петковић Дис покушава да у немоћном песничком субјекту открије нову модерну моћ, коју налази у слутњи. Моћ слутње је последњи израз доминације песничког субјекта над песмом, будући да након Диса наступа друга фаза дезинтеграције мотива мртве драге.

Код експресиониста спиритуалну, метафизичку димензију мртве драге замењује телесност жене супротстављене мушком субјекту.

У међуратној поезији мотив мртве драге значајније је тематизован у опусу Ристе Ратковића. Субјективна нота Ратковићевог певања (опевао је смрт супруге) указује на везу са романтичарском реализацијом, што не значи аутоматски да је мотив мртве драге код овог песника, опеван у анахроној парадигми. Оно што је интересантно у Ратковићевој реализацији мотива мртве драге јесте истовремена жеља за синтезом и безвољност песничког субјекта. Он мотив мртве драге реализује конвенционално, кроз сан, и то језиком блиским прози, што наговештава тематизовање мотива мртве драге у другим жанровима.

Ипак, потпуније напуштање реализације мотива мртве драге у српској поезији Владушић види у новом, од античког сасвим различитом, тумачењу мита о Орфеју. Такво тумачење аутор налази у опусу Бранка Миљковића. У Миљковићевој програмској песми *Узалуд је будим* песнички субјект се суочава са хипертрофираном немоћи која се ничим не може компензирати, а права, истинска моћ се помера са песника на саму песму. Владушић доводи у везу Миљковића и Рилкеа не задржавајући се дуже на тој вези, али истичући да је мит о Орфеју у Миљковићевом тумачењу мит о песми која се осамостаљује и у односу на свој субјект и на свој објект.

Теоријске последице овог преокрета јесу да мотив мртве драге полако престаје да буде ситуациони мотив карактеристичан за наративне песме, карактеристичне за романтизам, предратни модернизам и опус Ристе Ратковића, већ се ближи типском мотиву. Тежиште се коначно помера са песника и његове мртве драге на саму песму, а поменути мотив сели из поезије у неке друге форме уметничког стваралаштва.

Шта можемо на крају рећи о Владушићевој књизи и његовом виђењу реализације мотива мртве драге у српској и европској књижевности?

На први поглед недовољно разумљива, ова књига је ипак систематична и темељна. У њој Владушић поступно и исцрпно прати

појаву и развој мотива мртве драге у западноевропској и српској књижевности.

Највише простора, природно, заузима преглед реализације мотива мртве драге у делима истакнутих српских песника 19. и 20. века, али и мање познатих аутора у чијим радовима је овај мотив био један од значајнијих или код којих је био важан са књижевноисторијског аспекта. Владушић наводи примере мотива мртве драге из њиховог стваралаштва, анализира га, упоређује са другим српским песницима који су им претходили или су у књижевној периодизацији долазили након њих, и смешта у шири западноевропски контекст.

Књигу свакако ваља прочитати, и то из више разлога: зато што даје солидан увид у природу и развој мотива мртве драге, који је један од значајнијих мотива наше романтичарске поезије и поезије модерне; зато што на још један начин осветљава тематско-мотивски комплекс поезије неких наших познатих и мање познатих песника и зато што смешта нашу поезију у европске оквире и повезује је са главним токовима западне књижевности.

Једино што на крају остаје необразложено и немотивисано јесте само питање из наслова: Ко је убио мртву драгу? На основу генезе мотива мртве драге, онако како ју је представио сам аутор, чини се да правог убице нема. Мотив мртве драге нестао је из наше поезије због промена у друштву, начину размишљања људи, у култури и књижевној парадигми.

Или другачије, нико није убио мртву драгу, умрла је од старости.

Татјана Ивановић

ИСТОРИЈА КЊИЖЕВНЕ ПЕРИОДИКЕ СРПСКОГ РЕАЛИЗМА

Душан Иванић: *Књижевна периодика српског реализма*, Институт за књижевност и уметност и Матица српска, Београд – Нови Сад, 2008.

У Издању Института за књижевност и уметност из Београда и Матице српске из Новог Сада појавила се књига Душана Иванића, *Књижевна периодика српског реализма*. Ова књига својом појавом употпуњује истраживање српског реализма кроз све аспекте. Српски реализам је настајао баш у периодичним публикацијама и на тим основама се градио. Читав 19. век се може назвати веком публицистичке делатности, јер је у овом периоду она највише била развијена.